

- удосконалення механізмів реєстрації платників страхових внесків, сплати цих внесків та порядку надання страхових виплат;
 - проведення поетапного перерозподілу навантаження із сплати внесків між страхувальниками та застрахованими особами та зменшення розміру відрахувань, що сплачуються страхувальниками до Фондів соцстрахування.
-

УДК 334.72

Доц. В.І. Рибчак, канд. екон. наук – Уманський державний педагогічний університет

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У результаті проведеного дослідження узагальнено світовий досвід державного регулювання малого підприємництва. Визначена макроекономічна сутність впливу оподаткування на розвиток діяльності підприємств малого бізнесу. Автором обґрунтовано організаційно-економічні аспекти податкового регулювання малого бізнесу в Україні. Обґрунтовано пропозиції внесення змін у чинне законодавство України щодо державного регулювання малих підприємств.

Ключові слова: малий бізнес, економічний розвиток, податкове регулювання.

Doc. V.I. Rybchak – Uman State Pedagogical University

International experience of state small business enterprises regulation

The article sums up the results of the survey of the international experience of state small business enterprises regulation. The macroeconomic essence of taxation influencing the development of the small business enterprises is defined. Organizational economic aspects of small business tax regulations are grounded. The suggestions as for changing current legislation are expressed.

Keywords: small business, economic development, tax regulations.

Розвиток малого підприємництва є рушійною силою у процесі формування середнього класу та прискорення переходу до ринкових відносин, активізації структурної перебудови вітчизняної господарської системи, стає важливою передумовою економічного зростання та зниження соціальної напруги у суспільстві.

Одним з найважливіших політичних і економічних завдань України є підтримка та розвиток підприємництва. У сучасних умовах, з урахуванням попереднього власного досвіду, а також досвіду економічно розвинених країн, економіка нашої країни поступово набуває ознак ринкової. Соціально орієнтоване ринкове господарство з його економічною свободою, різноманітними формами власності, конкуренцією, соціальним партнерством і суспільним спрямуванням визначаються як конституційна основа економічної системи України.

В останніх дослідженнях та публікаціях зазначається, що підвищення ефективності функціонування підприємств малого бізнесу залежить від великої кількості різноманітних чинників, які, як правило, класифікують за сферами та характером впливу.

Так, колектив авторів зазначає [1, с.220], що підприємництво може розвиватися тільки у певному економічному середовищі. Вчений-економіст П. Рубе виділяє чотири групи чинників впливу зовнішнього середовища на

малий бізнес: стан економіки та ринкової кон'юнктури; наявність відповідної інфраструктури; політика держави щодо малого бізнесу та соціального середовища [2, С.53]. Згідно з підходом запропонованим А. Шукусом [2, с.87], на становлення та функціонування малого бізнесу безпосередньо впливає сукупність елементів ринку та державна політика у цій сфері.

Метою даної статті є аналіз механізмів державного регулювання підприємств малого бізнесу в економічно розвинених країнах.

Практика господарювання в розвинених країнах вказує на те, що державне регулювання економікою здійснюється безпосередньо через соціально-економічне прогнозування, розробку державних програм, визначення пріоритетних напрямів і галузей розвитку народного господарства, через формування інвестиційної, податкової та кредитної політики. У подальшому, це регулювання забезпечується через реалізацію антимонопольної політики і розвитку конкуренції, державну стандартизацію, метрологію і сертифікацію, систему оподаткування та інші форми регулювального впливу держави.

Отже, не дивлячись на те, що з переходом до ринкової економіки істотно змінюється характер, зміст і межі економічної діяльності держави, регулювання економічних процесів не зникає, а навпаки, вдосконалюється. Тобто держава, в особі компетентних органів, забезпечує конструктивність цього процесу. Втручання держави у ринкові відносини має різноманітні форми і цей процес, на нашу думку, є об'єктивним.

По-перше, виступаючи як надійний соціальний гарант, держава зобов'язана турбуватися про найменш захищені верстви населення (інвалідів, пенсіонерів тощо). Інакше кажучи, частину виробленого підприємцями продукту компетентні державні органи повинні перерозподілити серед найбільш вразливих, щоб запобігти політичному вибуху.

По-друге, підприємницька діяльність використовує найскладніші технології, контроль за використанням яких повинен здійснюватися відповідними державними органами.

По-третє, участь у світовому перерозподілі праці змушує державу не тільки прогнозувати свою економічну політику, а й використовувати інші механізми її реалізації (економічні санкції, заборону на експорт, ліцензії, державне мито тощо).

Визначення "правил гри" на ринку для підприємств усіх форм власності і забезпечення на цій основі зростання життєвого рівня населення є головною функцією держави.

З метою аналізу значення держави в регулюванні ринкової економіки звернемося до досвіду країн Західної Європи, США та Японії, де процеси впливу держави на економіку вже пройшли шлях становлення та розвитку. Зважаючи на позитивні грані і недоліки державного регулювання, названі країни вдало знаходять баланс цих сторін.

За оцінками експертів Світового банку, тільки у країнах, що розвиваються, існує близько 50 визначень малого підприємництва. У різних країнах використовують багато підходів (класифікаційних ознак) щодо віднесення підприємств до категорії малих. Так, наприклад, в Японії до таких належать

ті, де є розмір капіталу, чисельність працюючих і галузева належність. У Південній Кореї до групи середніх і малих включаються підприємства виходячи з чисельності працюючих, суми активів і обсягу річної реалізації продукції. У ФРН і Великобританії, поряд з показником чисельності працюючих, використовують показник річного обігу. Кількість зайнятих і обсяг основного капіталу визначають віднесення підприємств до розряду малих в Італії. В Індії критеріями для визначення належності фірм до категорії малого бізнесу є чисельність зайнятих і обсяг інвестицій, а у багатьох галузях – ще й рівень використання енергії.

В Україні малий бізнес включає будь-яку, не заборонену законом, діяльність, що здійснюється організаційно-правовими формами, де середня чисельність працюючих не перевищує встановлених граничних рівнів:

- у промисловості та будівництві – 200 осіб;
- на транспорті – 100 осіб;
- у сільському господарстві – 60 осіб;
- у науково-технічній сфері – 100 осіб;
- у роздрібній торгівлі та побутовому обслуговуванні населення – 15 осіб;
- в інших галузях – 50 осіб [1, с.221].

На сьогодні на частку малих фірм, які є дуже важливою і постійно зростаючою частиною британської економіки припадає 25 % від усієї робочої сили і близько 20 % валового продукту. Незважаючи на те, що у Німеччині та Франції значно поширені малі та середні підприємства, визнаним європейським лідером у цій сфері вважається все ж Італія – з майже 800 тис. промислових підприємств країни 99 % становлять малі та середні.

Малі та середні підприємства Німеччини і Нідерландів забезпечують близько 40 % експорту, Італії – 25-30 %, Франції – 20-25 %, Японії – 10- 15 %. При цьому з урахуванням їх участі у комплектації експорту великими фірмами промислової продукції даний показник в Італії зростає до 60 %, у Франції – до 50 %, в Японії – до 40 %. Проте, необхідно зазначити, що в Японії участь малого і середнього бізнесу в експортних операціях є у 4 рази меншою від їх вкладу у валовий випуск продукції в обробній промисловості, а у Великобританії та Франції – у 2 рази. Тільки той факт, що у 2004 р. продаж продукції великих конгломератів у Франції скоротився на 2,4 %, а середніх і малих підприємств – збільшився на 2,6 %, свідчить про ефективність останніх.

В Японії частка малих підприємств, які виконують урядові замовлення становить 45 %, а у замовленнях громадських організацій країни – 32 %. На частку малих і середніх підприємств в Японії припадає близько 55 % реалізованої промислової продукції, близько 60 % – оптової торгівлі і більш як 80 % – роздрібною. В обробній промисловості з 6,5 млн. підприємств 99 % становлять малі. Вони переважають також у будівництві, у сфері послуг, становлять 99 % усіх фірм у роздрібній торгівлі. На малих і середніх підприємствах зайнято 39,5 млн. чол., або 80,6 % усієї робочої сили Японії.

У Республіці Корея протягом 1990-х років щороку реєструвалося близько 5,5 тис. нових середніх та малих підприємств. У цілому ж за останнє десятиріччя частка малого бізнесу зросла з 9 % до 62 %. Отже, підсумовуючи

зазначене вище, необхідно констатувати, що в економічно розвинених країнах мале підприємництво відіграє значну роль у створенні ВВП.

За даними Держкомстату України кількість суб'єктів малого підприємництва станом на 1 січня 2005 р. становила 2142,8 тис. Вони забезпечують робочими місцями 5,327 млн. осіб (11 % населення) [Розраховано 3; 4, С.6]. Переважна їх частина зосереджена у промислових центрах України: у Києві, у Донецькій, Харківській та Одеській областях. Водночас через відсутність належного устаткування, сировини, матеріалів близько 20 % зареєстрованих підприємств так і не здійснюють виробничої діяльності. Найбільше малих підприємств – понад 10 тис. – функціонує у сфері торгівлі, громадському харчуванні, постачанні, посередницькій діяльності. Близько 9 тис. МП діють у промисловості, приблизно стільки ж – у будівництві. У сфері науки працювало 5 тис. МП.

Загальнодержавні тенденції знаходять своє відображення і на регіональному рівні. Так, в м. Умань Черкаської області функціонує понад 350 підприємницьких структур та близько 4,5 тисяч підприємців, якими задіяно 20 % працюючих. Промислові підприємства малого бізнесу випускають 20 % продукції. Щороку на новостворені робочі місця у підприємницькі структури працевлаштовується понад 1000 осіб [5, с.1].

Аналіз діяльності малих підприємств свідчить про їх все ще дуже незначний вплив щодо задоволення попиту населення продукцією та розширення асортименту товарів і послуг. Цілком очевидно, що подальша комерціалізація торгівлі, громадського харчування і сфери послуг багаторазово збільшить кількість малих підприємств.

Так, ще у січні 1990 р. французьким міністерством промисловості була розроблена програма заходів, спрямована на надання допомоги 22 тис. малим і середнім промисловим підприємствам. У цьому плані особливо виділяються підвищення якості професійної підготовки кадрів, поліпшення поінформованості та розширення власних фондів даних підприємств. Пріоритетність зазначених напрямів зумовлена тим, що витрати малих і середніх підприємств Франції на професійну підготовку своїх працівників є еквівалентними тільки 1,5 % фонду заробітної плати, витрати ж великих – 4 %.

Власне тут також передбачається посилити роль регіональних агентств науково-технічної інформації із залученням Національного інституту промислової власності. Для збільшення власних фондів підприємств використовують податкові заходи, що стимулюють участь приватних осіб у ризикових інвестиціях.

Механізм пільгового оподаткування підприємств малого бізнесу в економічно розвинених країнах включає: звільнення від податку реінвестованого у підприємство прибутку; скасування податку на залучений капітал і лібералізацію оподаткування одержаного у результаті цього прибутку.

Поряд з цим французькими торговельно-промисловими палатами була розгорнута кампанія з поширення науково-технічної інформації серед 40 тис. малих і середніх фірм. У даному випадку виконавцями виступали створені при підтримці міністерства наукових досліджень і вищої освіти 22 регіональних агентства науково-технічної інформації.

У цілому ж затверджена французьким урядом наприкінці ще 1991 р. Програма активізації розвитку малого і середнього бізнесу містить до двох десятків фінансових, податкових і адміністративних заходів. Останні включають проведення реформи законодавства, спрощення процедури звітності та ін.

У Німеччині фінансова допомога малим і середнім підприємствам надається за такими напрямками: надання кредитів на розширення, реконструкцію, а також придбання і створення підприємств; фінансування участі у капіталі великих підприємств; довгострокове інвестування створення або збереження робочих місць; гарантування перед кредитними товариствами; інвестиційна допомога у проведенні енергозберігаючих заходів; стимулювання впровадження передової технології, підвищення кваліфікації кадрів, охорони навколишнього середовища; субсидування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; регулювання доходів підприємств, капітальних вкладень за допомогою реалізації спеціальних програм кредитування, а також прибутку – за допомогою встановлення диференційованих податкових ставок.

З жовтня 1991 р. в Італії діє закон про заходи щодо сприяння модернізації та розвитку малих підприємств. Для фінансування НДДКР на малих підприємствах, їх технічної модернізації, підготовки кадрів, впровадження системи контролю за якістю виготовлюваної продукції, дійової підтримки на зовнішніх ринках та інших напрямів стимулювання розвитку малого бізнесу щорічно виділяється 1570 млрд. лір. При цьому особливу увагу приділяється депресивним південним районам. Саме сюди надходить 2/5 зазначених асигнувань, а всього малий бізнес одержує близько 1000 млрд. лір за рахунок звільнення підприємств від сплати податків. Таким чином, новостворені малі промислові підприємства південних районів Італії протягом 10 років взагалі не платять податок на прибуток і місцеві податки.

Пільгове оподаткування діє і для створюваних з метою модернізації малих підприємств фінансових компаній. Не підлягає оподаткуванню 5 % приросту їх участі протягом кожного фінансового р. Поряд з пільговим оподаткуванням система державної підтримки малого підприємництва в Італії включає також цільове субсидування і пільгове кредитування. На ці два напрями щорічно витрачається близько 600 млрд. лір.

Отже, підсумовуючи сказане вище, необхідно зазначити, що державні структури України повинні на сучасному етапі формувати такі політико-правові та інституціональні умови, які б забезпечили цивілізований розвиток підприємництва, забезпечити можливості підприємцям у межах, визначених законом, здійснювати діяльність, що є корисною як для окремої людини, так і для суспільства у цілому.

Література

1. Політична економія: Навч. пос./ К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін.; За ред. д-р екон. наук, проф. К.Т. Кривенка. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 220-221.
2. Черда М. Підприємництво: теоретичні основи. – Запоріжжя, 2004. – 208 с.
3. www.me.gov.ua Інформація про підсумки соціально-економічного розвитку України у першому півріччі 2005 р.
4. Іщенко Г. Підприємництво на порозі змін// Урядовий кур'єр. – 2004, № 39. – С. 6.
5. Літинський В. Умань за 12 років// Уманська зоря. – 2006. – 15 лютого. – С. 1.